

PALAMUSE KOOLILUGU

Palamuse kihelkond on küll väike, aga koolitarkuse jagamise ajalugu ulatub 17. sajandisse ja selle taset on läbi aegade kõrgel hoitud.

1676. aastal kutsuti Palamusele vaimulikuks Leonhard Georg Eder, kes oli suur koolihariduse edendaja. Esimesed andmed Palamuse kihelkonnas jagatavast haridusest pärinevad

27. veebruarist 1680. aastast. Kiriku visitatsiooniprotokollis räägitakse mingisugusest pastori koolist. Igal pühapäeval õpetati seal rahvale katekismust. Köstrikooli õpetajaks oli Hamburgist pärit Simon Siep, kes oskas lugeda ja kirjutada nii saksa kui ka eesti keeles.

1685. aasta alguses võttis pastor Eder kasutusele B. G. Forseliuse koostatud õpperaamatud. Forseliuse 1684. aastal avatud seminaris õppis sel ajal vähemalt viis Palamuse kihelkonna poissi.

1687. aastal pani pastor Eder Palamusel käima köstrikooli, kus õppis 15 poissi. Köstrikooli õpetajaks kutsus Eder ühe Forseliuse õpilase, kelle nimi ei ole kahjuks ajalooürikutes säilinud.

1700. aastal puhkenud Põhjasõda tõmbas kriipsu peale kogu Palamuse kihelkonnas saavutatud rahvaharidusele.

1730. aastal otsustas Liivimaa maapäev kirikute juurde ehitada tarvilikud koolimajad. 1734. aastal otsustas Palamuse kiriku konvent taastada Põhjasõjas hävinud kirikumõisahooned. Kudina mõis sai ülesandeks üles ehitada köstrimaja ja selle juurde kuulunud koolitoa.

390 aastat seisnud köstrikooli õpetus võis jätkuda.

Koolivõrgu tihendamisele andis uue tõuke Liivimaa superintendandi Georg Browne patent

18. aprillil 1765. aastal. See kohustas mõisnikke iga viie adramaa kohta ühe kooli avama. 1766. aasta kiriku kroonikas on sissekanne, et Palamusel on üks köstrikool ja üks mõisakool Kaareperes, Luual, Kudinal, Kuremaal, Roelas ja Kassinurmes.

1819. aasta Liivimaa talurahvaseadus nõudis, et igas kihelkonnas, kus on 2000 meeshinge, peab üks kihelkonnakool olema. Seal pidi õpetust saama vähemalt 12 õpilast kihelkonda kuuluvate valdade kulul.

Palamuse kihelkonnakooli asutamise küsimus oli esmakordselt kirikukonvendis kõne all 23. detsembril 1820. aastal. Kooli avamine hilines, sest tingimisi õpetaja kohale valitud köster Silla Hindrik polnud kirjutamisoskuste puudumisel võimeline õpetama. Kiriku konvent valis pastor Kolbe ettepanekul 18. septembril 1823. aastal uueks köstriks 22-aastase Michael Nyländeri.

4. jaanuaril 1824. aastal avati Palamusel kihelkonnakool. Õpilaste koosseis komplekteeriti mõisate poolt esitatud 12 õpilastest, kes vabastati teoorjuse kohustustest. Õpetajale maksti palka natuuras: 40 vakka rukist, samapalju otra, iga õpilase pealt kütteks poolteist sülda puid, viis naela küünlaid või kaks rubla valgustuseks.

Köstrikooli asemel rajatud kihelkonnakool muutus teiseastmeliseks rahvakooliks, kus õpetati kirjutamist, rehkendamist, kirikulaulu, katekismust, üldisi teadmisi loodusest ja tervishoiust. Teadmiste kõrval jagati õpetust ka kutsetöös. Kihelkonnakooli ülesandeks oli ette valmistada õpetajaid, vallakirjutajaid, vallavanemaid ja kohtumehi.

1832. aastal, peale teise lennu lõpetamist, otsustas konvent Palamusel kihelkonnakooli kuueks aastaks sulgeda. Põhjenduseks oli, et kõik vallakoolide õpetajate kohad olid täidetud.

5. mail 1838. aastal otsustas kiriku konvent Palamuse kihelkonnakooli uuesti avada. 1842. aastal otsustati kool jällegi kuueks aastaks sulgeda.

Võitlus kihelkonnakooli avamise pärast kestis kuus aastat. Alles 17. veebruaril 1848. aastal alustas Palamusel kihelkonnakool uuesti tegevust. Uute õppeainetena hakati õpetama geograafiat, looduslugu, füüsikat, ajalugu ja saksa keelt.

Palamuse kihelkonnakool oli mitmesuguste annetega köster- kooliõpetaja Michael Nyländri juhatusel 50 aasta jooksul saanud vallakooli õpetajaid ettevalmistavaks kooliks. Kooli lõpetajad läksid

õpetajateks ka naaberkihelkondadesse. Andeka muusikainimesena õpetas Nyländer koolis neljahäälset laulmist. Tema eestvõttel hakati vallakoolides koorilaulu õpetama. 1842. aastal pani Nyländer aluse Palamuse laulukoori sünnile, mis võttis osa ka Tartu esimesest laulupeost 1869. aastal ja sai kolmanda järgi tunnustuskirja.

1853. aastast alates hakati kooli vastu võtma ka tütarlapsi.

1873. aastal valmis uus kihelkonnakoolimaja, mis on säilinud tänapäevani.

17. augustil 1874. aastal suri Michael Nyländer ja tema põrm sängitati Palamuse kalmistule. Kauaaegse ja teeneka õpetaja asemele asus Palamuse kihelkonnakooli õpetajaks tema poeg Aleksander Nieländer. Ta oli õppinud Tartu reaalkoolis ja pedagoogilise hariduse sai ta Cimse seminarist.

1880. aastatest alates algab kihelkonnakooli allakäik. Väheneb ka õpilaste arv. 17. mail 1887. aastal välja antud Vene keisri ukaasiga pidi õpetamine mistahes tüüpi maaalgkoolides toimuma kahel esimesel õppeaastal kohaliku rahva emakeeles või vene keeles. Kolmandal õppeaastal pidi kõiki õppeaineid õpetama vene keeles.

Aleksander Nieländer, kes vene keelt eriti ei osanud, ei saanud nüüd enamikke aineid õpetada ning 1891. aastal tuli kihelkonnakooli teiseks õpetajaks Ludvig Roose. Uus õpetaja oli pärit Otepäält ning õppinud venekeelses Tartu Õpetajate Seminaris.

Kiriku konvendi otsusel ehitati 1902. aastal koolimaja katuse alla teine klassiruum, sest õpilaste arv koolis aina kasvas. Sellele aitasid kaasa noored õpetajad. Ludvig Roose õpetas aastatel 1891-1903 ja oli raamatus „Kevade” õpetaja Lauri prototüübiks.

Voldemar Tamman õpetas aastatel 1903-1904, Peeter Särg õpetas aastatel 1904-1908 ja Aleksander Muska, kes õpetas aastatel 1908-1914.

1914. aastaks oli õpilaste arv kasvanud kuuekümneni. Kooli hea nimi meelitas siia õpilasi ka naaberkihelkondadest. Aleksander Nieländeril tekkisid kirikueestseisjatega vastuolud ja 1908. aastal ütlesid nad talle tema kõstrikoha üles. 27. aprillil 1909. aastal õnnistati ametisse tema järglane Juhan Tisler.

Endine Palamuse kihelkonnakool nimetati ümber 7-aastaseks kõrgemaks algkooliks. Ruumide puudusel viidi 1919. aastal neljas ja viies klass Prossale, endise mõisakooli ruumidesse. Kolm esimest klassi jätkasid Palamusel. Ruumi oli ikkagi vähe ja 30. jaanuaril 1920. aastal otsustati endise Palamuse kõrtsi ruumid korda teha ja need kooliruumideks ümber ehitada. Osa klasse jäi aga ikkagi veel vanasse kihelkonnakoolimajja.

1920. aastal moodustati kihelkonnakooli baasil Palamuse 6- klassiline Algkool.

1956. aastal moodustati Palamuse keskkool. Kool tegutses mitmes eri majas. 1960. aastate algul õppis vanas kihelkonnakoolihoones Palamuse keskkooli kaks algklassi, sest mujal ei olnud ruumi.

Vahepeal oli vana koolimaja kasutatud ka masinatraktorijaama ühiselamuna, klubina, raamatukoguna, külanõukoguna. Seal asusid ka kooliõpetajate korterid. Kui 1975. aastal avati Palamusel uus keskkoolihoone, jäi vana kihelkonnakool jälle tühjaks, sest uude majja mahtusid ära kõik klassid.

1999. aastal valmis keskkoolihoonele juurdeehitus, mille käigus sai kool juurde neli klassiruumi, kooliraamatukogu ja õpetajate toa.

2009. aasta sügisel alustati koolimajale uut juurdeehitust. Järgmise aasta sügiseks valmisid ajakohased klassid nii poiste kui tüdrukute tööõpetuse tundide läbiviimiseks, uus jõusaal, kaasaegne multimeedia klass, mitmed ainekabinetid. Kool sai endale väikese saali, kus õpilasüritusi korraldada ja huvitegevuse ringe läbi viia. Lisaks reonditi kogu maja nii seest kui ka väljast.

Koostas

Evelyn Merusk

Oskar Lutsu Palamuse Gümnaasiumi huvijuht

Palamuse endise kõrtsihoone ümberehitamine koolimajaks
(Foto 25. mai 1937)

Kõrtsihoone peale koolimajaks ehitamist

Palamuse Keskkoolihoone valmis 1975. aastal